

Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Reflectiewijzer

Mondelinge taalvaardigheid

Mondelinge taalvaardigheid in het basisonderwijs

Effectief en sociaal kunnen communiceren is belangrijk om goed te kunnen functioneren in de huidige maatschappij. Communicatie vindt overal en op allerlei manieren plaats. Bovendien vormen mondelinge vaardigheden de basis voor schriftelijke vaardigheden. Het leren van goede mondelinge taalvaardigheden (spreek-, luister- en gespreksvaardigheden) verdient daarom ruime en doelgerichte aandacht in het onderwijs. Wat kinderen moeten kunnen op dit gebied staat beschreven in de referentieniveaus voor taal die in 2010 zijn vastgesteld. Meer informatie over de referentieniveaus is te vinden op de achterkant van de kaart 'Mondelinge taalonderwijs op onze school' en achterin deze waaier.

Leerlingen luisteren en spreken de hele dag door. Mondelinge taal is immers bij alle vak- en vormingsgebieden aan de orde. Leerlingen praten bijvoorbeeld in tweetallen over een zaakvaktekst of luisteren naar de instructie van de leerkracht bij rekenen. Mondelinge taal is in die gevallen een middel. Uiteraard zijn dit soort momenten op een schooldag belangrijk, want kinderen ontwikkelen hun mondelinge taalvaardigheid vooral door zelf taal te gebruiken. Maar er zijn ook mondelinge taalvaardigheden die kinderen aan het einde van het basisonderwijs moeten beheersen, die om meer expliciete aandacht vragen. Denk bijvoorbeeld aan vaardigheden als *'de leerling kan aantekeningen maken van een gesproken tekst en kan de informatie gestructureerd weergeven'* (onderdeel van Luisteren, referentieniveau 1F) of *'de leerling kan het eigen gespreksdoel tot uitdrukking brengen en kan doelgericht doorvragen om de gewenste informatie te verwerven'* (onderdeel van Gesprekken, referentieniveau 1S/2F). Voor deze vaardigheden zijn doelgerichte instructie, oefening én feedback in het onderwijs nodig.

Doel van de reflectiewijzer

Deze reflectiewijzer is voor schoolteams. Door met elkaar van gedachten te wisselen over het mondelinge taalonderwijs op school aan de hand van deze reflectiewijzer, kan het mondelinge taalonderwijs op school een kwaliteitsimpuls krijgen. Is mondelinge taalvaardigheid binnen uw team al onderwerp van gesprek?

Dan kunnen sommige vragen in deze reflectiewijzer bijdragen aan verdieping of verbreding van de gedachtenwisseling. Teams die nog weinig aandacht hebben besteed aan de kwaliteit van het onderwijs in mondelinge taalvaardigheid op school, nodigen we uit om daarover samen in gesprek te gaan. U kunt de vragen in de reflectiewijzer hierbij als startpunt gebruiken. Op de achterkant van deze kaart leest u hoe u deze reflectiewijzer kunt gebruiken.

Deze reflectiewijzer is ontwikkeld naar aanleiding van het peilingsonderzoek Mondelinge Taalvaardigheid einde basisonderwijs. Dit onderzoek brengt in kaart hoe vaardig leerlingen aan het einde van groep 8 zijn op het gebied van luisteren, spreken en gesprekken voeren. Ook is bekeken hoe scholen het onderwijsleerproces op het gebied van mondelinge taalvaardigheid vormgeven. Zie www.peilpunt.nl voor meer informatie over de resultaten van dit onderzoek.

Gebruik van de reflectiewijzer

In deze reflectiewijzer vindt u richtinggevende vragen rondom het mondelinge taalonderwijs, verdeeld over vijf aspecten:

1. Mondelinge taalonderwijs op onze school
2. Leerstofaanbod
3. Tijd voor mondelinge taalvaardigheid
4. Didactische competenties van de leerkrachten
5. Zicht op ontwikkeling

De vragen kunnen u helpen om binnen het team van gedachten te wisselen over het mondelinge taalonderwijs. Ze zijn bedoeld om richting te geven aan het gesprek. Ook andere vragen zijn denkbaar; de reflectiewijzer is niet uitputtend. De volgorde van de aspecten en de vragen die u aan de orde wilt stellen is aan u. Begin bijvoorbeeld met een aspect dat aansluit bij waar u al mee bezig bent of mee aan de slag wilt. Later in het jaar kunt u het gesprek eventueel uitbreiden door ook de andere aspecten te bespreken. Neemt u de vorm en inhoud van het onderwijs in mondelinge taalvaardigheid voor het eerst onder de loep? Dan raden wij u aan om te beginnen met het bespreken van het eerste aspect 'Mondelinge taalonderwijs op onze school'. Op de achterkant van de kaarten met de vragen vindt u telkens enkele verwijzingen naar bronnen voor meer informatie of inspiratie.

Mondelinge taalonderwijs op onze school

Richtinggevende vragen

- Wat verstaan we onder het domein mondelinge taalvaardigheid? En wat bedoelen we er niet mee?
- Hoe denken we over het belang van mondelinge taalvaardigheid?
- Onderscheiden we op school het incidenteel (leren door kinderen omdat het min of meer 'toevallig' aan bod komt) en het intentioneel leren (doelgericht leren) als het gaat om mondeling taalonderwijs?
- Besteden we voldoende doelgerichte aandacht aan de ontwikkeling van mondelinge taalvaardigheden zodat de kinderen de referentieniveaus 1F en 1S/2F behalen? Ook als we het vergelijken met andere taalvaardigheden, zoals lezen en spelling?
- Welke doelen/speerpunten voor mondelinge taal hebben we als school geformuleerd en is het hele team daarvan op de hoogte? Geven de geformuleerde doelen/speerpunten ons voldoende richting en houvast?

Mondelinge taalonderwijs op onze school

Suggesties en verwijzingen

Referentieniveaus

Kijk op www.wetten.nl van de Rijksoverheid en zoek op 'Besluit Referentieniveaus, 17 juni 2010'. Of ga direct naar <https://wetten.overheid.nl/BWBR0027879/>

In dit besluit staan de beschrijvingen van de referentieniveaus voor taal. Een van de uitgewerkte taaldomeinen is mondelinge taalvaardigheid. Voor spreken, luisteren en gesprekken is bij 'taken', en 'kenmerken van de taakuitvoering' beschreven wat leerlingen moeten kunnen.

www.taalenrekenen.nl

Op deze website (van SLO in opdracht van ministerie van OCW) staat informatie over de referentieniveaus en zijn uitwerkingen van de referentieniveaus in inhoudelijke leerlijnen van groep 1 tot en met groep 8 te downloaden. Ook zijn er diverse verwijzingen en verschillende typen uitwerkingen te vinden zoals posters, websites, boekjes en voorbeeldlessen.

*Extra informatie en verdieping bij dit aspect vindt u ook op www.peilpunt.nl.
Klik in het menu op 'Mondelinge taalvaardigheid' en vervolgens op 'Reflectiewijzer'.*

Leerstofaanbod

Richtinggevende vragen

- Hebben we een duidelijk beeld wat leerlingen aan het einde van de basisschool moeten kunnen op het gebied van mondelinge taalvaardigheid (luisteren, spreken en gesprekken)?
- Hebben we een gezamenlijk beeld van de kerndoelen, tussendoelen en de leerlijnen voor luisteren, spreken en gesprekken?
- Is er op onze school sprake van een doorgaande leerlijn voor onderwijs in mondelinge taalvaardigheid van groep 1-8?
- Hoe gebruiken we de taalmethode voor mondelinge taalvaardigheid? Komen de leerlijnen en de referentieniveaus voldoende aan bod?
- Als we een eigen invulling geven aan de lessen of eigen materialen gebruiken, volgen we dan ook de leerlijnen?
- Werken we ook bij andere vakken dan taal aan de doelen voor spreken, luisteren en gesprekken? Doen we dit zo nu en dan of gebeurt het structureel? Hoe past dit in de leerlijnen?
- Wat vinden we van de (methode)lessen die we geven voor mondelinge taalvaardigheid en de materialen die we daarbij gebruiken? Waar zijn we tevreden over en welke wensen liggen er?
- Hoe kunnen we de taalleeromgeving op school (nog) rijker maken?

Leerstofaanbod

Suggesties en verwijzingen

In een doorgaande lijn toewerken naar de referentieniveaus

Leerstoflijnen mondelinge taalvaardigheid beschreven: Uitwerking van het referentiekader Nederlandse taal voor het onderwijs in mondelinge taalvaardigheid op de basisschool. (2015) A. van der Beek, M. Hoogeveen & J. Prenger
Enschede: SLO (te downloaden via www.slo.nl)

Dit boek geeft een handzaam overzicht van de leerstof van groep 1 t/m 8 die toewerkt naar referentieniveau 1F en 1S/2F. Ook geeft het boek veel praktische suggesties en voorbeelden bij de leerstof in de verschillende leerjaren.

Honderduit! Handreiking voor doelgericht en creatief werken aan mondelinge taalvaardigheid. (2019) J. Duerings, M. Bruggink, M. van Druenen & H. Strating
Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Dit boek presenteert krachtige routines waarmee leerkrachten van groep 1 tot en met 8 doelgericht aan mondelinge taalvaardigheden kunnen werken. Ook toont het boek hoe coöperatieve werkvormen bruikbaar zijn om het leren van en met elkaar te bevorderen en op welke manier organizers leerlingen kunnen ondersteunen in mondelinge taken.

<https://www.slo.nl/peiling-praktijk>

Op deze website vindt u op basis van het peilingsonderzoek uitgewerkte lessen voor spreken en gesprekken op niveau 1F en 1S/2F.

Extra informatie en verdieping bij dit aspect vindt u ook op www.peilpunt.nl.
Klik in het menu op 'Mondelinge taalvaardigheid' en vervolgens op 'Reflectiewijzer'.

Tijd voor mondelinge taalvaardigheid

Richtinggevende vragen

- Welke kansen zien we om (nog vaker) aan de doelen van mondelinge taalvaardigheid te werken binnen andere vakken?
- Hoeveel tijd per week besteden we aan doelgerichte activiteiten om de referentieniveaus voor luisteren, spreken en gesprekken te realiseren? Zijn er wensen en mogelijkheden om dit uit te breiden?
- Hoe kunnen we de tijd voor mondelinge taalvaardigheid zo efficiënt mogelijk besteden?

Tijd voor mondelinge taalvaardigheid

Suggesties en verwijzingen

Verbinding met andere vakken

Zaakvakken en Taal: Twee vliegen in één klap! Taalontwikkeling stimuleren bij het zaakvakonderwijs in groep 5-8 van de basisschool. (2010)

W. van Elsäcker, R. Damhuis, M. Droop & E. Segers

Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Onderzoek samen hoe er binnen andere vak- of vormingsgebieden op een natuurlijke manier (nog vaker) aan de doelen voor mondelinge taalvaardigheid gewerkt kan worden. Er kan dan transfer plaatsvinden door iets dat eerder geleerd is toe te passen in een andere betekenisvolle situatie. Bovendien kan het combineren van taal met andere vakken tijdswinst opleveren. Dit boek geeft hier praktische aanwijzingen voor.

Extra informatie en verdieping bij dit aspect vindt u ook op www.peilpunt.nl.

Klik in het menu op 'Mondelinge taalvaardigheid' en vervolgens op 'Reflectiewijzer'.

Didactische competenties van de leerkrachten

Richtinggevende vragen

- Wat weten we van effectieve didactiek rondom mondelinge taalvaardigheid? Is ons eigen vakdidactisch repertoire toereikend en effectief?
- Weten we van elkaar hoe het onderwijs in mondelinge taal gegeven wordt? Hoe kunnen we van elkaar leren? Wat is de rol van de taalcoördinator hierin?
- Is er sprake van een doorgaande lijn in de didactische aanpak van groep 1 tot en met 8?
- Hoe schatten we onze eigen vaardigheden in om de mondelinge taalontwikkeling van kinderen te stimuleren? Wat is onze inschatting op het gebied van interactievaardigheden, het geven van feedback op mondelinge taal, het zorgen voor transfer naar andere vakken en het realiseren van een veilig spreekklimaat?
- Hoe geven we differentiatie vorm in de lessen voor mondelinge taalvaardigheid?
- Bieden we extra ondersteuning of extra uitdaging aan kinderen die dat nodig hebben en specifiek aan leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands? Wat bieden we deze leerlingen en tot welke resultaten leidt dit?

Didactische competenties van de leerkrachten

Suggesties en verwijzingen

Interactievaardigheden

CombiList, een instrument voor taalontwikkeling via interactie: Praktische vaardigheden voor leidsters en leerkrachten. (2004)

R. Damhuis, A. de Blauw & N. Brandenburg
Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

In dit boek staan interactievaardigheden beschreven om taal bij kinderen uit te lokken en een gesprek aan te gaan. Ook bevat het boek observatielijsten waarmee de inzet van interactievaardigheden door de leerkracht in kaart gebracht kan worden.

Differentiatie

De mondelinge activiteiten kunnen voor leerlingen met verschillende onderwijsbehoeften vaak hetzelfde zijn. De mate van ondersteuning en aansturing door de leerkracht maakt het verschil.

Professionalisering

Inventariseer welke professionaliseringstrajecten of cursussen wenselijk zijn binnen het team. Denk bijvoorbeeld aan professionalisering op het gebied van denkstimulerende gesprekken, interactievaardigheden en het geven van feedback. Ook het kijken bij elkaar in de klas en het inbouwen van reflectiemomenten kan leiden tot nieuwe inzichten.

Extra informatie en verdieping bij dit aspect vindt u ook op www.peilpunt.nl.
Klik in het menu op 'Mondelinge taalvaardigheid' en vervolgens op 'Reflectiewijzer'.

Zicht op ontwikkeling

Richtinggevende vragen

- Volgen we leerlingen in hun ontwikkeling op het gebied van mondelinge taalvaardigheid? Hoe doen we dit? Welke mogelijkheden biedt de taalmethode hiervoor en maken we daar gebruik van?
- Wat missen we om de ontwikkeling van leerlingen in spreek-, luister- en gespreksvaardigheden te kunnen volgen? Wat zijn hierin onze wensen, per bouw of als team?
- Gebruiken we de informatie over de ontwikkeling van leerlingen op het gebied van spreken, luisteren en gesprekken om ons onderwijs af te stemmen op de leerbehoeften van leerlingen? Hoe doen we dat?
- Hoe ondersteunen wij als school de leerlingen met een andere thuistaal dan het Nederlands?

Zicht op ontwikkeling

Suggesties en verwijzingen

Toetsen en observaties

Er zijn weinig gestandaardiseerde toetsen beschikbaar voor het domein mondelinge taalvaardigheid. Wel zijn er verschillende observatie-instrumenten waarmee u de mondelinge taalvaardigheid gericht kunt observeren en de ontwikkeling kunt volgen.

Aa

Opbrengstgericht werken aan mondelinge taalvaardigheid. (2013)

M. van Gijsel & M. van Druenen

Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands

Dit boek geeft concrete aanwijzingen voor het signaleren en begeleiden van leerlingen met een taalachterstand enerzijds en hoogbegaafde leerlingen anderzijds. Centraal staat het optimaal benutten van de onderwijskansen van alle leerlingen.

Evaluaties

Naast gerichte observaties en eventuele toetsen kunt u ook gebruik maken van zelfevaluatie waarin leerlingen zichzelf evalueren of van peer-evaluatie waarin leerlingen elkaar evalueren. Vastleggen van de evaluaties kan bijvoorbeeld middels het bijhouden van een (digitaal) portfolio.

Extra informatie en verdieping bij dit aspect vindt u ook op www.peilpunt.nl.
Klik in het menu op 'Mondelinge taalvaardigheid' en vervolgens op 'Reflectiewijzer'.

Wat zijn referentieniveaus?

De referentieniveaus beschrijven wat leerlingen, van de basisschool tot aan hoger onderwijs, moeten kennen en kunnen op het gebied van taal en rekenen.

De niveaus worden beschreven in twee 'kwaliteiten': de fundamentele kwaliteit (F) en de streefkwaliteit (S). Het fundamentele niveau 1F en het streefniveau 1S zijn van toepassing op het basisonderwijs. Voor taal geldt dat het streefniveau en het opvolgende fundamentele niveau aan elkaar gelijk zijn (dus $1S=2F$). Het onderdeel 'taal' is opgesplitst in vier domeinen:

- 1 Mondelinge taalvaardigheid;
- 2 Leesvaardigheid;
- 3 Schrijfvaardigheid;
- 4 Begrippenlijst en taalverzorging.

De beschrijving van de referentieniveaus kent voor de mondelinge taalvaardigheid, leesvaardigheid en schrijfvaardigheid eenzelfde opbouw. Aan bod komen telkens:

- een algemene omschrijving van het (sub)domein;
- taken, die een leerling op het betreffende niveau moet kunnen uitvoeren;
- kenmerken van de taakuitvoering, die aangeven aan welke karakteristieken een taak op het betreffende niveau moet voldoen.

De referentieniveaus zijn in 2010 vastgesteld (zie het Besluit Referentieniveaus op <https://wetten.overheid.nl/BWBR0027879/>). Meer informatie over de referentieniveaus vindt u op www.taalenrekenen.nl. Hier vindt u ook diverse typen uitwerkingen van de niveaus.

Deze reflectiewijzer is in opdracht van en in samenwerking met de Inspectie van het Onderwijs ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands.

Met dank aan:

- Basisschool De Delteyk in Werkhoven
- Basisschool De Dassenburcht in Nuenen
- Basisschool De Drie Vijvers in Milsbeek

Inspectie van het Onderwijs

Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

© Inspectie van het Onderwijs
maart 2019

